

кількості населення, яке постійно проживає на території регіону. Ці процеси є відлунням загальних процесів, які спостерігаються не тільки в Україні, а й притаманні усьому пострадянському простору. Відносно покращення демографічної ситуації, яке відбулося 2000 р., є значною мірою відлунням підвищення народжуваності у 80-ті роки ХХ ст., яке через п'ять років може змінитись на спад. Для принципового покращення демографічної ситуації необхідно спрямувати зусилля на зменшення смертності, рівень якої залишається високим. Перспективою подальших розвідок є визначення співвідношення між представниками різної статі для різних вікових категорій, а також дослідження розподілу населення за віком, що необхідно для побудови дохідної і витратної частин бюджету області.

Література

1. Население Германии уменьшилось на 100 тыс. жителей. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.euromag.ru/germany/6225.html>
2. Численность населения на 1 января, 1950-2011. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.demoscope.ru/weekly/app/app4001.php>
3. Щербакова Е. По данным текущего учета, население России на начало 2011 года насчитывало 141,8 миллиона человек / Е. Щербакова // ДемоскопWeekly. – 21 февраля-6 марта 2011. – № 455-456. [Электронный ресурс]. – Доступный з <http://www.demoscope.ru/weekly/2011/0455/barom01.php>
4. Белстат. Предварительные итоги переписи населения Беларуси 2009 г. [Электронный ресурс]. – Доступный з http://www.belstat.gov.by/homep/ru/perepic/2009/publications/bul_republ.rar
5. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Стратегія демографічного розвитку в період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2006 р., № 879. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=879-2006-%EF>
7. Населення Харківської області. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.uprstat.kharkov.ukrtel.net/ua/stat/stat_inf/demograf/tab4.html
8. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р. (колектив авторів) / за ред. чл.-кор. НАНУ, д-ра екон. наук, проф. Е.М. Лібанової. – К.: Вид-во Укр. центр соціальних реформ, 2006. – 138 с.
9. Глобальные проблемы человечества: Демографическая проблема. [Электронный ресурс]. – Доступный з http://www.globaltrouble.ru/demografic_heskaya_problema.html

Кузьминчук Н.В. Прогнозирование демографической ситуации в регионе и ее влияние на перспективы жизнеобеспечения населения

Проведено исследование основных процессов, определяющих демографическую ситуацию (на примере Харьковского региона). Рассмотрены особенности их реализации сравнительно с процессами, происходящими в Украине в целом. На базе этого построена математическая модель, позволяющая сделать прогноз относительно количества населения на ближайшие годы. Обоснована возможность устойчивого развития путем повышения человеческого потенциала как в условиях демографического оптимума, так и в условиях уменьшения количества населения.

Ключевые слова: демографическая ситуация, регион, рождаемость, смертность, старение нации, прогноз.

Kuzmynchuk N.V. Prognostication of demographic situation in a region and its influence on the prospects of life-support of population.

Research of basic processes, qualificatory a demographic situation (on the example of the Kharkiv region) is conducted. Considered features of its realization comparatively with processes, what be going on in Ukraine on the whole. On the base of it a mathemati-

cal model, allowing to do a prognosis in relation to the amount of population on the nearest years, is built. Possibility of sustainable development is reasonable by the increase of human potential both in the conditions of demographic optimum and in the conditions of diminishing to the amount of population.

Keywords: demographic situation, region, birth-rate, death rate, senescence of nation, prognosis.

УДК 331.522+314.174

Доц. Т.М. Степура¹, канд. екон. наук;
доц. І.І. Дідович², канд. екон. наук

ДЕМОГРАФІЧНА ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Досліджено основні тенденції розвитку демографічної ситуації в Україні. Виявлено загрозливі темпи скорочення населення як біологічної основи формування людського потенціалу та негативний віковий склад населення. Встановлено значну поширеність захворюваності населення, зокрема й соціально небезпечних хвороб. Запропоновано регіоналізацію демографічної політики України на основі активізації етнодемографічних чинників.

Ключові слова: людський потенціал, населення, народжуваність, смертність, віковий склад, етнодемографічний чинник.

Постановка проблеми. В умовах, коли тези економістів про вичерпність ресурсів стають дедалі ближчою реальністю, більшої ваги набуває людський потенціал. Саме цей рушій економічного зростання стає провідним чинником усього національного піднесення.

Очевидно, що категорія "людський потенціал" нерозривно пов'язана з іншими, такими як "населення", "трудові ресурси", "людський фактор", "трудовий потенціал", "людський капітал". Щодо населення, то тут усе просто – воно слугує основою, джерелом утворення ресурсів праці. Інші поняття пройшли у своєму наповненні змістом довгий науково-історичний шлях. Разом з тим, населення і його характеристики було й залишається біологічною та соціальною основою формування ресурсів праці в будь-якій економічній системі.

Формування та відтворення людського потенціалу фізично відбувається унаслідок взаємодії, по-перше, демографічних, а також еколого-географічних, по-друге, – етнічних, соціальних та інших чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Можна виокремити кілька підходів до вивчення трудового (а відповідно, й людського) потенціалу у вітчизняній економічній літературі:

1. Ресурсний, який розробляють В. Костаков [1], А. Попов, А. Котляр [2], В. Васильченко [3], В. Онікієнко, В. Адамчук, Ю. Кокін, Р. Яковлев, О. Іляш, С. Гринкевич [4].
2. Компонентний, який базується на структуруванні трудового (людського) потенціалу. Для цього підходу характерне поглиблення та збагачення структурних складових трудового потенціалу та дедалі більша їх якісна

¹ Львівська філія Європейського університету;

² НЛТУ України, м. Львів

забарвленість. Значний розвиток такі дослідження отримали у працях М.І. Долішнього [5], С.М. Злупка [6,7], Л.Т. Шевчук, О.В. Стефанишин [8] та інших учених.

- Соціально-демографічний підхід, який базується на постулаті, що базою для формування трудового потенціалу є насамперед населення та його якісні характеристики (С. Пирожков [9], Д. Богиня, О. Грішнова). Так, С. Пирожков пише, що: "Под трудовым потенциалом мы понимаем развитую в данном обществе совокупность демографических, социальных и духовных характеристик и качеств трудоспособного населения, которые реализованы или могут быть реализованы в условиях достигнутого уровня развития производительных сил, научно-технического прогресса и системы отношений, связанных с участием в процессе труда и общественной деятельности" [9, с. 396].

Незважаючи на висвітлене вище багатоманіття поглядів та підходів до визначення суті, ролі, місця та ефективності використання людини як ресурсу в економіці, дослідження власне людського потенціалу, мабуть, з огляду на широту цього поняття, є не надто численними. Разом з тим, вивчення демографічної основи формування ресурсу праці в економіці України є актуальним через посилення демографічних проблем усіх без винятку європейських країн, тенденціями старіння населення, що має наслідком низку економічних, соціальних та інших проблем.

Постановка завдання. Метою цього наукового дослідження є встановлення тенденцій і закономірностей розвитку демографічної основи людського потенціалу економіки України.

Виклад основного матеріалу. Для демографічної ситуації в Україні на загал характерні такі тенденції:

- послідовне скорочення населення, що переростає у незворотну депопуляцію (чисельність наявного населення України на 05.12.2001 р. – 48,4 млн осіб проти 52,2 млн у 1993 р., а у 2011 р. чисельність його скоротилася уже до 45,8 млн осіб [10];
- старіння населення, що збільшує демографічне та економічне навантаження на одну особу працездатного віку;
- несприятливий стан шлюбно-сімейних відносин, що у майбутньому може вплинути на якість трудового потенціалу; якщо у 1990 р. було зафіксовано 482,8 тис. шлюбів, то у 2010 р. – лише 305,9 тис. Варто звернути увагу на ту обставину, що такі процеси притаманні західному регіону меншою мірою;
- невинне скорочення середньої тривалості життя (за очікуваної тривалості життя у 1990 р. 70,5 років у 2000 р. цей показник становив 67,9, а у 2009-69,2. Разом з тим, у 2010 р. спостерігається деяке покращення ситуації – тривалість життя зросла майже до рівня 1990 р. і становила 70,4 роки [10]. Зниження відбувається здебільшого внаслідок скорочення тривалості життя чоловіків, оскільки для жінок цей показник коливається лише у межах 2-3 роки. У 2009 р. середня очікувана тривалість життя чоловіків становила 65,28 років, а жінок – 75,5 [10]. Для порівняння: середня очікувана тривалість життя населення при народженні у США становить 78 років (75 та 80), у Європі – 75 років (71 і 79), в Японії – 82 роки (78 і 85). Гендерний розрив у показниках середньої очікуваної тривалості життя, що в розвинених країнах становить близько 6-7 років, в Україні досягає 12 років [11, с. 205];

- найвищі в Європі темпи поширення ВІЛ/СНІДу. За даними ООН, за 10 років темпи поширення ВІЛ-інфекції по всьому світу скоротилися майже на 25 %. Разом з тим Україна, Росія та Естонія є єдиними країнами Європи, де епідемію ще не зупинено [11]. Показник поширеності ВІЛ-інфекції серед дорослого населення України у 2007 р. був одним з найвищих в європейському регіоні і становив 1,63 %;
- значна поширеність захворюваності на інші небезпечні хвороби, зокрема туберкульоз. Кількість випадків захворюваності у 2010 р. становила 68,4 випадку на 100 тис. населення, тоді як у країнах Європейського Союзу цей показник становить 13,5 [12, с. 8, 10]. Близько 86 % українців, хворих на туберкульоз, становлять особи працездатного і репродуктивного віку [13]. На онкологічні недуги у 2009 р. страждало 349,8 осіб на 100 тис. населення і цей показник, порівняно з 2008 р. не зменшився [14];
- поширеність соціально небезпечних захворювань. За інформацією ВООЗ і наукових та урядових структур [15], Україна опинилась на п'ятому місці серед питущих країн. Пересічний мешканець України за рік випиває майже 60 літрів пива, внаслідок чого за останніх 10 років пивних алкоголіків у країні стало вдвічі більше. А загальне споживання алкоголю в Україні становило у 2010 р. 15,6 літрів, при тому, що у світі цей показник становить 6,1. Випередили Україну за такою статистикою лише 4 країни світу – Молдова, Чехія, Угорщина та Росія. Алкоголь посідає третє місце серед причин побутової смертності в країні. Майже 40 % підлітків віком 14-18 років регулярно вживають спиртні напої. Інше соціальне лихо – наркоманія в Україні, давно набула вигляду епідемії [15]. Кількість людей, які вживають наркотики, офіційно становить близько 100 тис., а реально – може скласти 600-800 тис. За рівнем зловживання наркотиків Україна займає одну з провідних позицій в Європі. Щорічно число наркозалежних збільшується на 10-15 %.

Процес зниження народжуваності характерний для багатьох розвинених країн, але є певна межа, за якою починаються незворотні процеси депопуляції народу. Україна підійшла до цієї загрозливої межі. Адже зниження природного приросту започаткувалося уже в 60-х роках, та лише у 1991 р. набуло наочних проявів та стійкої тенденції до скорочення чисельності населення. Природний рух населення України відтворено у табл. 1.

Табл. 1. Природний рух населення України у 2000-2010 рр., осіб*

Роки	Чисельність народжених	Чисельність померлих	Природний приріст (скорочення)
2000	385 126	758 082	-372 956
2001	376 478	745 952	-369 474
2002	390 688	754 911	-364 223
2003	408 589	765 408	-356 819
2004	427 259	761 261	-334 002
2005	426 086	781 961	-355 875
2006	460 368	758 092	-297 724
2007	472 657	762 877	-290 220
2008	492 591	734 808	-242 217
2009	512 525	706 739	-194 214
2010	497 689	698 235	-200 546

Примітка: * Розраховано за даними Державного комітету статистики України [10].

Хоча за даними таблиці показники скорочення населення дещо зменшуються (з 373,0 тис. осіб у 2000 р. до 194,2 у 2009 р. і знову зростають у

2010 р. до 200,5), однак потрібно враховувати, що демографічні процеси мають властивість формуватися упродовж тривалого часу, тому й виправити негативні тенденції буває складно, або практично неможливо. Від'ємні показники природного приросту зумовлюють звуження бази відтворення людності у майбутньому, що, безумовно, негативно впливає на формування людського потенціалу.

Відповідні тенденції щодо демографічної ситуації спостерігаються й у Львівській обл. Так, якщо у 1950 р. природний приріст населення області становив 11,5 осіб на 1000 осіб населення, то у 1991 р. – уже 2,4, а у 2009 р. – скорочення на 1,1 осіб на 1000 населення [17, с. 36]. Разом з тим, у 2010 р. ситуація знову погіршується – природне скорочення збільшилося до 4,0 тис. осіб. Тенденції зменшення людності тривають із 1994 р. і найбільший розрив між показниками смертності та народжуваності спостерігався у 2002-2003 р. – скорочення на майже 9 тис. осіб в області або -3,8 осіб на 1000 осіб населення (рис. 1).

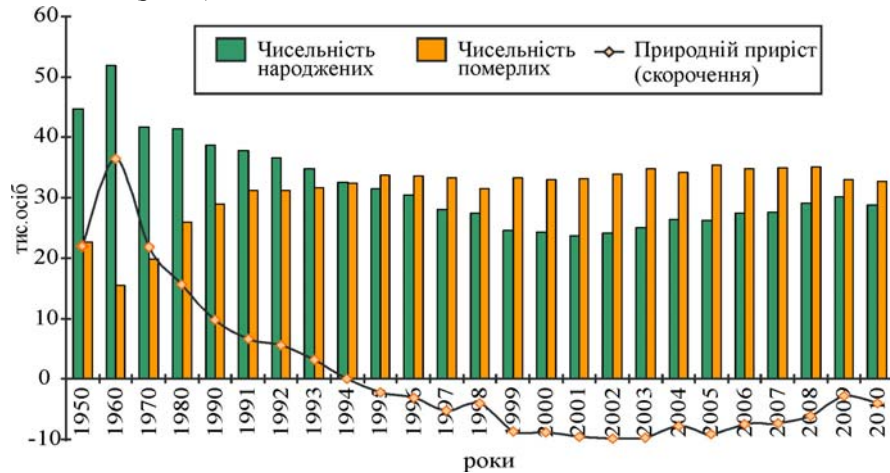

Рис. 1. Динаміка природного руху населення Львівської області за 1950-2010 р. (побудовано за даними Головного управління статистики у Львівській області [18])

Процеси демовідтворення залежать, окрім іншого, від вікової структури населення. Тому ми дослідили віковий склад населення України за 1995-2010 рр. (табл. 2).

Отже, у розрізі вікових груп відбулися деякі структурні зрушення. Так, загальне зменшення чисельності населення України з 51300,4 тис. осіб до 45782,6 тис. осіб або на 38,42 % відбулося внаслідок зменшення осіб 0-24 років та старших осіб. Однак інакше виглядає структурне співвідношення вікових груп населення України (табл. 3).

За даними табл. 2, 4 питома вага дітей у віці до 14 років в Україні за період 1995-2010 рр. зменшилася на 6,4 в.п., натомість значне зростання відбулося у групах середнього та старшого віку: 45-64 років – на 3,5 в.п., понад 65 років – на 2,1 в.п. Питома вага осіб віку 15-44 роки змін практично не зазнала.

Табл. 2. Віковий склад населення України у 1995-2010 рр., тис. осіб*

Роки	Усього	0-14 років	15-24 років	25-44 років	45-64 років	65 і понад років
1995	51300,4	10528,7	7159,6	14727,0	11924,0	6961,1
1996	50874,1	10246,0	7164,4	14578,3	11826,4	7059,0
1997	50400,0	9952,4	7131,7	14435,2	11827,9	7052,8
1998	49973,5	9624,5	7117,9	14325,9	11878,6	7026,6
1999	49544,8	9206,0	7202,0	14226,8	12008,4	6901,6
2000	49115,0	8781,0	7275,9	14092,2	12147,0	6818,9
2001	48663,6	8373,3	7325,5	13992,0	12128,8	6844,0
2002	48240,9	7949,9	7381,2	13851,5	12079,7	6978,6
2003	47823,1	7569,5	7457,8	13726,8	11875,5	7193,5
2004	47442,1	7246,3	7478,6	13590,9	11757,0	7369,3
2005	47100,5	6989,8	7455,7	13460,6	11687,2	7507,2
2006	46749,2	6764,7	7366,7	13342,8	11707,8	7567,2
2007	46465,7	6606,4	7266,8	13249,5	11739,9	7603,1
2008	46192,3	6501,1	7103,1	13206,6	11874,8	7506,7
2009	45963,4	6476,2	6829,9	13255,5	12084,4	7317,4
2010	45782,6	6483,6	6541,1	13351,0	12238,0	7168,9
2010 у % до 1995	61,58	91,36	90,66	102,63	102,99	61,58

* Розраховано за даними Державного комітету статистики України [10].

Табл. 3. Структура вікового складу населення України у 1995-2010 рр., %*

Роки	Усього	0-14 років	15-24 років	25-44 років	45-64 років	65 і понад років
1995	100,0	20,5	14,0	28,7	23,2	13,6
1996	100,0	20,1	14,1	28,7	23,2	13,9
1997	100,0	19,7	14,2	28,6	23,5	14,0
1998	100,0	19,3	14,2	28,7	23,8	14,1
1999	100,0	18,6	14,5	28,7	24,2	13,9
2000	100,0	17,9	14,8	28,7	24,7	13,9
2001	100,0	17,2	15,1	28,8	24,9	14,1
2002	100,0	16,5	15,3	28,7	25,0	14,5
2003	100,0	15,8	15,6	28,7	24,8	15,0
2004	100,0	15,3	15,8	28,6	24,8	15,5
2005	100,0	14,8	15,8	28,6	24,8	15,9
2006	100,0	14,5	15,8	28,5	25,0	16,2
2007	100,0	14,2	15,6	28,5	25,3	16,4
2008	100,0	14,1	15,4	28,6	25,7	16,3
2009	100,0	14,1	14,9	28,8	26,3	15,9
2010	100,0	14,2	14,3	29,2	26,7	15,7
2010 до 1995, +/-	-	-6,4	0,3	0,5	3,5	2,1

Примітка: * Розраховано за даними Державного комітету статистики України [10].

Дані таблиці графічно відображено на рис. 2. Процес постаріння населення підтверджується і зростанням середнього і медіанного віку населення України із переважанням середнього віку над медіанним. Це означає, що вік середньостатистичного громадянина України більше медіанного. У період 1989-2009 рр. середній вік населення України збільшився з 36,3 років до 40,1, а медіанний становив 34,8 у 1989 р. і 38,8 у 2009 р., тобто на 1,25 років менше. Це означає, що осіб віком старше, ніж середній, є більше.

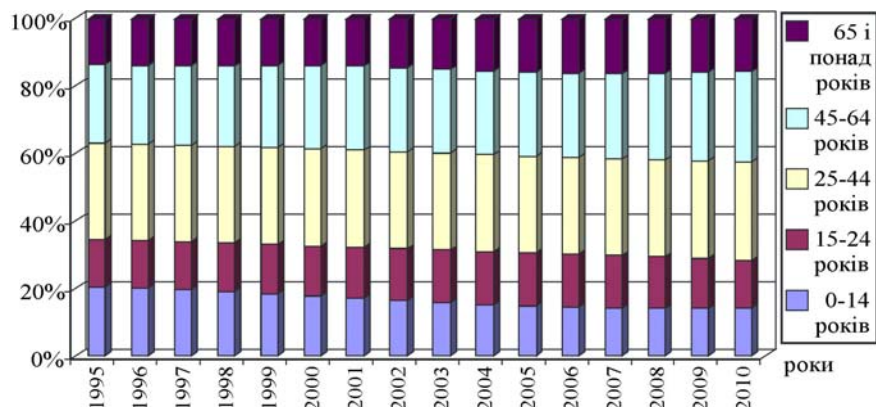

Рис. 2. Структура вікового складу населення України у 1995-2010 рр., %

Результатом співвідношення різних вікових груп населення є демографічне навантаження (табл. 4).

Табл. 4. Демографічне навантаження на населення України (на 1000 осіб працездатного віку)*

Роки	1989	1991	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009
Демографічне навантаження особами у віці:											
Молодшому за працездатний	412	409	403	395	380	359	326	296	272	256	252
Старшому за працездатний	379	385	396	404	414	418	411	404	397	395	399
Всього	791	794	799	799	794	777	737	700	669	651	651

Примітка: * Розраховано за даними Державного комітету статистики України [10].

Таким чином, за загального зменшення демографічного навантаження на осіб працездатного віку іншими віковими категоріями з 791 особи на 1000 осіб працездатного віку спостерігається негативна тенденція до збільшення навантаження старшими людьми з 379 до 399 осіб за аналізований період. Демографічне навантаження на працездатне населення вище у сільському населенні – 792 на 1000 працездатних проти 592 у міського. Це є наслідком більшої частки населення молодше працездатного віку (312 проти 226 у міського населення) та старше працездатного віку (480 і 366 відповідно).

Отже, проведений аналіз дає змогу зробити висновок про поглиблення процесу старіння населення, оскільки чисельність осіб старшого працездатного віку у складі населення реального працездатного віку поступово збільшується й формує тенденцію до зростання на перспективу.

Висновки. Треба зазначити, що всі розвинені країни світу стикнулися з негативними демографічними тенденціями, внаслідок чого очікується низка негативних наслідків для цих країн у частині зменшення їх питомої ваги у світовій економіці, скорочення їх частки у населенні світу, зокрема й за расовим складом, виникнення проблем у соціальній політиці цих країн. Радикально підвищити народжуваність у розвинених країнах уже неможливо, проте можна пригальмувати темпи депопуляції.

Для України, як і для більшості країн світу, головною довготерміною тенденцією демографічного розвитку є процес старіння населення, що виявляється у зростанні частки осіб похилого віку, а особливо у зміні співвідношень між чисельністю поколінь. За прогнозами Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, до 2050 р. чисельність покоління пенсіонерів сягатиме три четверти чисельності покоління працездатного віку. Співвідношення між чисельністю поколінь пенсіонерів і дітей, яке нині становить 1,6, наприкінці прогнозованого періоду сягатиме 2,35, а частка осіб старше працездатного віку збільшиться з 24 % до 36 % [11].

На сьогодні під час дослідження людського потенціалу та демовідтворювальних процесів акценти зміщуються на його якісні характеристики і не завжди ці характеристики можна кількісно виміряти. Це стосується етнодемографічної компоненти, яку не можна визначити тільки параметрами регіонів, відтворенням населення, тривалістю його життя тощо. Потрібне глибоке проникнення в етнокультуру, традиції, духовність, аби зрозуміти суть поняття, яке у своєму функціонуванні реалізується не тільки у матеріальних благах.

Такий висновок підтверджують і дослідження, проведені науковцями щодо взаємозв'язку матеріального добробуту та динаміки народжуваності. Встановлено, що тенденції зростання кількості дітей у більш забезпечених сім'ях, порівняно із іншими, немає [19, с. 94]. Більше того, часто прослідковується зворотна тенденція, коли у не надто забезпечених сім'ях (особливо у сільській місцевості) буває більше дітей, ніж у багатих. Очевидно, корені у ставленні людей до дітонародження, пріоритетах вибору між кар'єрою та вихованням нащадків, психологічних бар'єрах, відчутті недостатньої соціально-економічної безпеки та впевненості сімей, що мають статки. Такі механізми поведінки мають тривалий термін формування, тому можна твердити, що у населення сходу та центру України, яке повною мірою відчуло голодомори, десятиліття репресій та поневолення, нищення еліти, сформована психологічна невпевненість у завтрашньому дні.

Методичні підходи та науковий інструментарій виявлення та аналізу механізму дії етнічних чинників у формуванні людського потенціалу не є достатньо розробленими. Попри це, чітке визначення процесу функціонування етнодемографічної компоненти надало б широкі можливості для управління розвитком регіонів. Зокрема, це значно підвищило б адресність та ефективність заходів демографічної політики.

Література

1. Трудовые ресурсы: Социально-экономический анализ / под ред. В.Г. Костакова. – М., 1976.
2. Котляр А. Теоретические проблемы занятости остаются актуальными / А. Котляр // Человек и труд. – 1996. – № 5. – С. 9-11.
3. Васильченко В.С. Управление трудовым потенциалом : навч. посібн. / В.С. Васильченко, А.М. Гриненко, О.А. Грішнова, Л.П. Керб. – К. : Вид-во КНЕУ, 2005. – 403 с.
4. Іляш О.І. Економіка праці та соціально-трудові відносини : навч. посібн. / О.І. Іляш, С.С. Гринкевич. – К. : Вид-во "Знання", 2010. – 476 с.
5. Долішній М.І. Трудовий потенціал і зайнятість: теоретичні основи та регіональні особливості / М.І. Долішній, С.М. Злупко та ін. – Ужгород : Вид-во "Карпати", 1997. – 422 с.

6. Злупко С.М. Глобалізація і національний ринок праці / С.М. Злупко // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Механізми регулювання регіонального ринку праці. – Львів, 2002. – Вип. 3 (XXXIV). – С. 14-24.
7. Злупко С.М. Україна та Ізраїль: зайнятість і соціальний захист населення / С.М. Злупко, Т.Б. Токарський. – Львів, 1999. – 138 с.
8. Стефанишин О.В. Людський потенціал економіки України : монографія / О.В. Стефанишин. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. – 315 с.
9. Пирожков С.І. Вибрані наукові праці / С.І. Пирожков. – У 2 т. – Т. 1. Демографічний і трудовий потенціал. – К. : Вид-во КНТЕУ, 2008. – 934 с.
10. Статистична інформація Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця (та ін.). – К. : Вид-во НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
12. Україна залишається країною, де епідемія ВІЛ не зупинена. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zik.ua/ua/news/2011>
13. Туберкульоз в Україні: Аналітично-статистичний довідник за 2000-2010 роки. – К. : Вид-во "Либідь", 2011. – 105 с.
14. Рівень захворюваності на туберкульоз в Україні зменшується, але досі залишається епідемією. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.newsru.ua>
15. Захворюваність та смертність від злоякісних новоутворень. Стан онкологічної допомоги населенню // Рак в Україні, 2009-2010 : бюлетень національного канцер-реєстру, № 12. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ucr-gs.com.ua>
16. Підсумковий моніторинг розвитку соціальної сфери України за 2010 рік. – Центр перспективних соціальних досліджень, Міністерство праці та соціальної політики України, Національна академія наук України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.cprg.org.ua>
17. Соціальні індикатори рівня життя населення : стат. зб. / Головне управління статистики у Львівській області. – Львів, 2010. – 170 с.
18. Статистична інформація Головного управління статистики у Львівській області. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.lvivstat.gov.ua/>
19. Мельничук Д.П. Народжуваність в Україні: вплив сучасних тенденцій на перспективи формування та майбутні характеристики людського капіталу / Д.П. Мельничук // Демографія та соціальна економіка : Вид-во НАУково-економічний та суспільно-політичний журнал. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – 2010. – № 1(13). – С. 90-97.

Степура Т.М., Дидович І.І. Демографические предпосылки формирования человеческого потенциала Украины

Исследованы основные тенденции развития демографической ситуации в Украине. Выявлены угрожающие темпы сокращения населения как биологической основы формирования человеческого потенциала и негативный возрастной состав населения. Установлено значительную распространенность заболеваемости населения, в том числе и социально опасных заболеваний. Предложено регионализацию демографической политики Украины на базе активизации этнодемографических факторов.

Ключевые слова: человеческий потенциал, население, рождаемость, смертность, возрастной состав, этнодемографический фактор.

Stepura T.M., Didovych I.I. Demographic basis of human potential of Ukraine

The article examines the main trends of demographic situation in Ukraine. Revealed alarming rates of population decline as the biological basis of human potential and the formation of negative age structure of population. Found a significant incidence of morbidity, including socially dangerous diseases. A regionalization of the demographic policy of Ukraine on the basis of activation of ethno-demographic factor is proposed.

Keywords: human potential, population, fertility, mortality, age structure, ethno-demographic factor.

УДК 65.012.32:061.5:334.73

Аспір. С.В. Філіна¹ –

Полтавський університет економіки і торгівлі, м. Полтава

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОЦЕСНОГО ПІДХОДУ В ОРГАНІЗАЦІЯХ І НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТОРГІВЛІ СИСТЕМИ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

Розглянуто передумови формування процесного підходу в організаціях і на підприємствах торгівлі системи споживчої кооперації, досліджено інформаційне забезпечення реінжинірингу бізнес-процесів.

Ключові слова: процесний підхід, бізнес-процес, реінжиніринг, інформаційне забезпечення.

За останні роки система споживчої кооперації України характеризується зниженням темпів зростання обсягів торгівлі. Так, оптова торгівля сучасного стану споживчих кооперацій повинна бути кращою. У кінці минулого – на початку нинішнього року оптова торгівля стала в Україні об'єктом особливої уваги як фахівців-економістів, так і широкої громадськості. Причини цього – істотний спад обсягів оптового товарообігу, хоча в попередні роки торгівля робила досить вагомий внесок в економічне зростання. За даними Держкомстату України, фізичний обсяг оптового товарообігу – основного показника розвитку оптової торгівлі – за 2010 р. порівняно з минулим роком, зменшився на 15 % (обіг роздрібною торгівлі за цей же період, навпаки, збільшився на 22,4 %) [2].

Входження у жорстке конкурентне середовище, необхідність швидко реагування на законодавчі зміни та потреби споживачів потребують управління, яке було б побудовано на сучасних засадах та задовольняло би світові вимоги якості. Згідно з положеннями системи ISO 9001, 2000 – основою якісного менеджменту є процесний підхід. Формування процесного підходу в організаціях і на підприємствах торгівлі системи споживчої кооперації уповільнюється через суперечності між потребами системи менеджменту в якісній організації на сучасних засадах та нестачею коштів, застарілим обладнанням і невідповідним інформаційним забезпеченням.

На основі дослідження елементів процесного підходу, вперше запропонованих у працях А. Файоля (виокремлення шести основних функцій підприємства), Ф. Тейлора (формування ідеї стандартизації окремих процедур), М. Вебера (розроблення спеціальних правил і процедур поведінки робітників), Г. Хопра (забезпечення адміністративної групи стандартами), П. Друкера (формування функцій, систем взаємодії та процесів), Е. Демінга (трансформація і безперервне вдосконалення бізнес-процесів) та розвинених у наукових працях сучасних зарубіжних учених: Б. Андерсена, Дж. Гибсона, Т. Олсона, М. Робсона, Ф. Уллаха, А-В. Шеєра, Т. Давенпорта, В. Кеттингера та ін., українських і російських науковців Ю. Адлера, С. Щепетової, І. Аронова, В. Версана, В. Єліферова, В. Рєпіна, Р. Іскандаряна, В. Королькова Л. Скрипка, Ю. Тельнова, В. Тупкало, Н. Скрябіної та ін., дійшли висновку,

¹ Наук. керівник: проф. О.В. Виноградова, д-р екон. наук – Донецький НУ економ. і торгівлі ім. М. Туган-Барановського